

Η λειτουργία της προφητείας του Φινέα (2.307-447) στα Ἄργοναυτικά του Απολλώνιου Ρόδιου

ΤΑ ἈΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ ΤΟΥ Απολλώνιου συνιστούν ένα σύνθετο αφηγηματικό έργο που εμπεριέχει όλες τις συμβάσεις του έπους και ανασυνθέτει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ποιητική παράδοση. Ο λόγος του προφήτη Φινέα, στο 2^ο βιβλίο των Ἄργοναυτικῶν (307-447), φαίνεται να μην έχει αποσπάσει τη δέουσα προσοχή της κριτικής και των ερευνητῶν σε σύγκριση, μάλιστα, με τα υπόλοιπα βιβλία του έπους. Η ιστορία του Φινέα εισάγεται στο μέσον του ταξιδιού των Ἀργοναυτῶν, σε μία ιδιαίτερη στιγμή, προτού οι τελευταίοι έλθουν αντιμέτωποι με τις Συμπληγάδες Πέτρες. Η προφητεία του λειτουργεί ως πρόληψη και προετοιμάζει τους Ἀργοναυτές για τα στάδια μέχρι την άφιξή τους στην Κολχίδα. Οι αφηγήσεις της διέλευσης των Συμπληγᾶδων και του περίπλου των περιοχῶν της Μαύρης Θάλασσας, πρώτα από τον Φινέα και μετέπειτα από τον αφηγητή, δημιουργοῦν μία ιστορία-καθρέπτη (*mirror-story*) δίνοντας την ευκαιρία στον αναγνώστη να διακρίνει το ίδιο γεγονός από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να συναγάγει τα δικά του συμπεράσματα για τα δραματικά πρόσωπα και την πλοκή. Το επεισόδιο παρουσιάζει ιδιότυπα χαρακτηριστικά και, παρόλο που δύναται να αναγνωσθεί και αυτόνομα, συνδέεται οργανικά με το υπόλοιπο έργο.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ανάδειξη εκείνων των γνωρισμάτων που δομοῦν την προφητεία και τον χαρακτήρα του μάντη υπό το πρίσμα της αφηγηματολογικής θεωρίας. Επίσης, διερευνᾶ ερωτήματα σχετικά με τον λόγο για τον οποίο ο ποιητής επιλέγει να ενσωματώσει τον χαρακτήρα του Φινέα στο συγκεκριμένο σημείο της πλοκής, με τη σχέση του προφήτη με τα ομηρικά πρότυπα

και τον τρόπο που αυτά αξιοποιούνται και, τέλος, με τη λειτουργία των εγκιβωτισμένων αφηγήσεων από τον αφηγητή και τον Φινέα.

Πρώτα από όλα, κρίνεται επιβεβλημένο να διευκρινιστούν αφηγηματολογικοί όροι που θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια και θα διευκολύνουν την ανάλυση του επεισοδίου.¹ Οι διαφορές εντοπίζονται στον τρόπο με τον οποίο ταξινομούνται τα γεγονότα της πλοκής (*story*) σε σχέση με τη χρονολόγησή τους στον μύθο (*fabula*) αποκαλούνται χρονολογικές αποκλίσεις ή αναχρονισμοί (*anachrony*). Αυτοί, ανάλογα με το χρονικό επίπεδο (παρελθόν ή μέλλον) στο οποίο αναφέρονται, διακρίνονται σε δύο είδη: πρόληψη και ανάληψη.

Πρόληψη (*foreshadowing, Vorauswendung*) ονομάζεται η αφήγηση γεγονότων τα οποία θα συμβούν αργότερα από το χρονικό σημείο που βρισκόμαστε. Πρόκειται για μία εγκιβωτισμένη αφήγηση (*embedded narrative*) και διακρίνεται σε εσωτερική (*internal*), όταν αφορά γεγονότα που εμπíπτουν στο χρονικό πλαίσιο της πλοκής, και εξωτερική (*external*), όταν τα γεγονότα συμβαίνουν εκτός των ορίων της. Μπορεί να χαρακτηριστεί και ως αφηγηματική (*narratorial*) ή δραματική (*actorial*), όταν την διηγείται ο ίδιος ο αφηγητής ή κάποιο από τα πρόσωπα του δράματος αντίστοιχα. Αφηγήσεις όπως οι προφητείες ή τα όνειρα αποτελούν κάποια από τα εργαλεία του ποιητή που έχουν ως στόχο να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ της ανθρώπινης και της θεϊκής γνώσης. Συνήθως εκτείνουν την επική αφήγηση πέραν των χρονικών ορίων της πλοκής και προσφέρουν, με υπαινικτικό τρόπο, πολύτιμες πληροφορίες για μελλοντικά γεγονότα και συνολικά την πλοκή του έργου καθώς και για τον τρόπο που αυτά γίνονται αντιληπτά από τους χαρακτήρες.²

Από την άλλη πλευρά, ανάληψη (*flashback, Rückwendung*) είναι η εγκιβωτισμένη αφήγηση που αναφέρεται σε γεγονότα προγενέστερα του χρονικού

¹ Η ακόλουθη ανάλυση βασίζεται στα έργα των Genette (1983), Bal (1997) και de Jong (et al.) (2004: 1-10).

² Gartziou-Tatti (2010: 12).

σημείου που βρισκόμαστε. Διακρίνεται, επίσης, σε εσωτερική και εξωτερική, αφηγηματική και δραματική. Όσον αφορά την έκταση, το πόσο διάστημα, δηλαδή, καλύπτει ο αναχρονισμός, ταξινομείται σε επαναληπτικό (*repeating*), όταν τα γεγονότα που διηγούνται έχουν αναφερθεί ήδη σε κάποιο σημείο του έργου, δημιουργώντας έτσι μία ιστορία-καθρέπτη (*mirror-story*), και σε ολοκληρωμένο (*completing*), όταν τα γεγονότα δεν έχουν επαναληφθεί.³ Κάθε εγκιβωτισμένη αφήγηση χρησιμεύει είτε ως επιχείρημα (*argument function*) είτε ως «κλειδί» (*key function*), δηλαδή διαθέτει μία συγκεκριμένη λειτουργία για τους χαρακτήρες του έργου και τους αποδέκτες της αφήγησης αντίστοιχα. Επιπρόσθετα, οι αναχρονισμοί λειτουργούν επιβραδυντικά ως προς την εξέλιξη της πλοκής είτε για να δημιουργήσουν ένταση (*suspense*)⁴ σε ένα κομβικό σημείο της ιστορίας, είτε για να προσφέρουν περισσότερες πληροφορίες και στοιχεία για κάποιο πρόσωπο του δράματος ή κάποιο γεγονός.

Ο όρος *χαρακτήρας* (*character*) συνιστά την αναπαράσταση μιας ανθρώπινης ή ανθρωπόμορφης φιγούρας σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, ενώ ταυτόχρονα συνιστά και το σύνολο των ψυχικών και σωματικών γνωρισμάτων ενός ατόμου, αυτό που στην καθημερινότητα ονομάζεται και προσωπικότητα. Αντίστοιχα ο *χαρακτηρισμός* (*characterization*) ενός λογοτεχνικού προσώπου είναι η απόδοση συγκεκριμένων γνωρισμάτων σε αυτό, τα οποία αφορούν και την εξωτερική εμφάνιση και την ψυχοσύνθεση. Όπως εύστοχα έχει επισημανθεί, οι υπό συζήτηση όροι είναι δύσκολο να ορισθούν με μία μόνο πρόταση, διότι ελλοχεύει ο κίνδυνος να διαστρεβλωθεί η πολυπλοκότητά τους.⁵ Παρόλα αυτά, η παρούσα εργασία δεν στοχεύει σε μία εκτενή

³ Για τις διαφορές μεταξύ επαναληπτικών και ολοκληρωμένων αναχρονισμών βλ. Bal (1997: 93-4).

⁴ «Ως ένταση ορίζεται το αποτέλεσμα των διαδικασιών από τις οποίες ο αναγνώστης ή ο χαρακτήρας αναγκάζεται να υποβάλει ερωτήματα που πρόκειται να απαντηθούν αργότερα [στην πλοκή]» (Bal 1997: 160).

⁵ Bal (1997: 114-6) · Bär (2019: 107-9) · De Temmerman & van Emde Boas (2017: 2-3). Για μία σύντομη ανάλυση του όρου *χαρακτήρα* βλ. Margolin (2005: 52-7), ενώ για τις σημασίες που είχε στην αρχαιότητα αλλά και στην σύγχρονη κριτική βλ. De Temmerman & van Emde Boas (2017: 6-17).

αναζήτηση και ανάλυση της βιβλιογραφίας που σχετίζεται με την εννοιολόγηση αυτών. Επίσης, θα ήταν καλό για τον όσο δυνατόν πληρέστερο χαρακτηρισμό του Φινέα να ληφθούν υπόψιν παράμετροι όπως ποιος κάνει τον χαρακτηρισμό, δηλαδή ποιος αποδίδει τα ιδιαίτερα γνωρίσματα σε αυτό το πρόσωπο, ο αφηγητής ή κάποιος χαρακτήρας της πλοκής, ποια είναι η προσέγγιση του καθένα και πώς αυτή επιδρά. Ακόμη, η θέση του αναγνώστη σε όλη αυτήν την διαδικασία, εάν δηλαδή καλείται να συγκεντρώσει μόνος του τα στοιχεία ή εάν η εικόνα που έχει σχηματίσει μεταβάλλεται με νέες πληροφορίες, συνιστά έναν σημαντικό παράγοντα.

Οι πληροφορίες που λαμβάνει ο αναγνώστης για ένα πρόσωπο της πλοκής συνήθως γνωστοποιούνται με διάφορους μηχανισμούς εντός της αφήγησης, οι οποίοι είναι δυνατόν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες: στον άμεσο (*direct*) και τον έμμεσο (*indirect*) χαρακτηρισμό.⁶ Ο άμεσος χαρακτηρισμός μπορεί να γίνει είτε από τον αφηγητή (*narratorial*) είτε από κάποιο πρόσωπο της πλοκής (*actorial*). Ο έμμεσος χωρίζεται σε δύο υποκατηγορίες, τον μεταφορικό (*metaphorical*) και τον μετωνυμικό (*metonymical*). Η πρώτη περιλαμβάνει πρόδηλη ή άδηλη σύγκριση με κάποιο άλλο ιστορικό ή λογοτεχνικό πρόσωπο, όπως επίσης ενδοκειμενικές ή/και διακειμενικές ομοιότητες και διαφορές. Η δεύτερη υποκατηγορία περικλείει τα συναισθήματα, τις πράξεις, τον λόγο, την εξωτερική εμφάνιση, την εστίαση, το σκηνικό καθώς και την ομάδα στην οποία κάποιος ανήκει. Τέλος, στην περίπτωση που ο αφηγητής αναφέρει τις σκέψεις, τα συναισθήματα ή τα λόγια ενός ή περισσότερων χαρακτήρων έχουμε *εγκιβωτισμένη εστίαση* (*embedded focalization*).

Το επεισόδιο του Φινέα - Η παρουσίαση του προφήτη

Μετά τον αγώνα πυγμαχίας με τον Άμυκο και την ακόλουθη γενικευμένη σύρραξη, οι

⁶ Για την ταξινόμηση βλ. De Temmerman & van Emde Boas (2017: 20-3).

Αργοναύτες πλέουν στον Βόσπορο μέχρι που έρχονται αντιμέτωποι με ένα πελώριο κύμα. Καταφέρνουν να αποφύγουν τον κίνδυνο χάρη στον πολύπειρο πηδαλιούχο Τίφου, όμως από τον φόβο τους αδυνατούν να συνεχίσουν και αποφασίζουν να αγκυροβολήσουν στη Βιθυνία (164-77). Η συγκεκριμένη στάση θα αποδειχθεί σωτήρια και μεγαλύτερης από όσο νομίζουν οι Αργοναύτες σημασίας, καθώς στην περιοχή κατοικεί ο μάντης Φινέας, ο οποίος θα τους δώσει χρήσιμες πληροφορίες για το ταξίδι τους μέχρι τη Κολχίδα. Η ξεχωριστή ιστορία του προφήτη διασταυρώνεται εδώ με την Αργοναυτική εκστρατεία. Μέσω δύο αφηγήσεων, μίας από τον αφηγητή (178-93) και μίας από τον χαρακτήρα (209-39), επισημαίνονται τα στοιχεία που τον καθιστούν εξαθλιωμένη φιγούρα. Στην ακόλουθη ανάλυση γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στα γνωρίσματα της κάθε αφήγησης καθώς και στον ρόλο που αυτή εξυπηρετεί.

Αρχικά, ο αφηγητής με μία ολοκληρωμένη εξωτερική ανάληψη εστιάζει στην ιδιότητα του Φινέα ως προφήτη, η οποία αποτελεί την αιτία (*εἴνεκα μαντοσύνης· Διὸς αὐτοῦ / χρειῶν ἀτρεκέως ἱερὸν νόον ἀνθρώποισιν*) για τα δεινά που υπομένει, δηλαδή την τύφλωση, το ατέρμονο γήρας και τη στέρηση του φαγητού από τις Ἄρπυιες.⁷

Παρόλο που τιμωρήθηκε από τον Δία για την κατάχρηση της θεϊκής χάρης, ο Φινέας δεν την απώλεσε. Συνεχίζει να προσφέρει την βοήθειά του και χαίρει εκτιμήσεως από όσους ευεργετεί (185-6). Γνωρίζει πως κάποια μέρα θα απαλλαχθεί από την κακομεταχείριση των Ἀρπυιών (195-6) και, μόλις αντιλαμβάνεται ότι οι σωτήρες του βρίσκονται στην περιοχή, εξέρχεται με μεγάλη δυσκολία από την καλύβα του για να τους υποδεχτεί. Η άκρως εκφραστική αφήγηση αυτής της προσπάθειας (194-208) που αποτελεί, ταυτόχρονα, και άμεσο χαρακτηρισμό του μάντη από τον αφηγητή θα αναλυθεί εκτενώς στη συνέχεια. Προς το παρόν χρειάζεται να

⁷ Άλλες πηγές αναφέρουν ότι ο Φινέας είχε τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ της όρασης και της μακρόχρονης ζωής, άλλες ότι η τιμωρία του ήταν η τύφλωση, αλλά είτε δεν προσδιορίζεται είτε δεν υπάρχει ομοφωνία για το ποιος την προκάλεσε. Για τις διαφορετικές εκδοχές του μύθου του Φινέα βλ. Gantz (1993: 350 κ. εξ.).

επισημανθεί ότι η εν πολλοίς αντικειμενική παρουσίαση όχι μόνο δεν συνιστά μία άσχετη αναδρομή, αλλά στόχος της είναι οι αναγνώστες να διαμορφώσουν μία πρώτη εικόνα για τον υπό εξέταση χαρακτήρα και, μετέπειτα, να συγκρίνουν τα στοιχεία με την αντίστοιχη αφήγηση του μάντη.

Αυτός, λοιπόν, λαμβάνοντας τον ρόλο δεύτερου αφηγητή απευθύνεται πρώτος στους ήρωες. Η προσφώνηση *Πανελλήνων προφερέστατοι* φανερώνει την φιλική του διάθεση και υποδηλώνει πως μόνον εκείνοι είναι ικανοί και *πέπρωται* να τον σώσουν από τις επίμονες Άρπυιες.⁸ Ο μάντης αναφέρει ότι ο Ιάσωνας ηγείται της εκστρατείας και, για να κερδίσει έτι περαιτέρω την εύνοιά τους, χαρακτηρίζει ψυχρό τον βασιλιά Πελία που διέταξε αυτό το ταξίδι (*κρυερῆ βασιλῆος ἐφετμῆ*). Έπειτα, αποκαλύπτει την ιδιότητά του, ικετεύει να μην τον εγκαταλείψουν αβοήθητο και περιγράφει την ταλαιπωρία που υφίσταται από τα ενοχλητικά φτερωτά πλάσματα (215-33). Οι θεοί που επικαλείται και ορκίζεται, δηλαδή ο Απόλλωνας, η Ήρα και ο Δίας, κατέχουν εξέχουσα θέση κατά τη διάρκεια του ταξιδιού των Αργοναυτών και τους ανταμείβουν μέχρι να φτάσουν στην Κολχίδα για την βοήθεια που προσέφεραν στον μάντη.⁹ Στο τέλος, επιθυμώντας να ενισχύσει τα λεγόμενά του με επίκληση στο συναίσθημα αποκαλύπτει το όνομά του, την πρότερή του κατάσταση (εύπορος βασιλιάς της Θράκης), τη συγγένεια με τους γιους του Βοριά και αδελφούς της γυναίκας του, Ζήτη και Κάλαϊ, και την αναπόφευκτη αποστολή τους (234-9).

Πυρήνας των δύο αφηγήσεων, λοιπόν, είναι η ταλαιπωρία που υφίσταται ο μάντης λόγω των προφητικών του ικανοτήτων και η μοιραία συνάντηση μεταξύ τους. Ποιον σκοπό, όμως, εξυπηρετεί η διπλή αναφορά των συνεπειών της τιμωρίας και μάλιστα σε σύντομο διάστημα; Η επανάληψη των βασικών γνωρισμάτων ενός

⁸ Πβ. επίσης τη διαφορά με τον αφηγητή που συνήθως τους αποκαλεί *άριστῆς* (Fränkel, 1968: 167).

⁹ Πβ. την επιφάνεια του Απόλλωνα (2.674-84), τους ευνοϊκούς ανέμους που στέλνει ο Δίας και η εμφάνιση του αετού (2.993-4· 2.1251-3) καθώς και το σχέδιο που καταστρώνει η Ήρα με την Αθηνά και την Αφροδίτη (3.8-35). Για την άποψη ότι ο Δίας απουσιάζει γενικότερα από το ποίημα βλ. Knight (1995: 12).

χαρακτήρα συνιστά, μαζί με άλλες τεχνικές, μία σημαντική αρχή κατασκευής της εικόνας του, ώστε, σε περίπτωση κάποιας αλλαγής, τα νέα στοιχεία να εντοπιστούν ευκολότερα.¹⁰ Επιπρόσθετα, αυτή η επανάληψη ενισχύει την αξιοπιστία των λεγομένων του αφηγητή και των δραματικών προσώπων και προσθέτει ή αλλάζει την έμφαση σε κάποιο γεγονός.¹¹ Ταυτόχρονα, προσφέρει τη δυνατότητα στον αναγνώστη να διακρίνει το ίδιο γεγονός από διαφορετικές οπτικές γωνίες και τον καλεί να σχηματίσει τη δική του άποψη για τον χαρακτήρα της πλοκής.¹² Έτσι, στις υπό εξέταση αφηγήσεις παρατηρείται μία σημαντική διαφοροποίηση ως προς την εστίαση:¹³ ο Φινέας αποκρύπτει ένα πολύ σημαντικό στοιχείο, την αιτία της τιμωρίας του, διότι είναι επιτακτική ανάγκη να κερδίσει την εμπιστοσύνη των ηρώων και να τον βοηθήσουν. Η έμφαση στην αιτία που προκάλεσε την θεική οργή αποσιωπάται εντέχνως και μετακυλιέται στις επιπτώσεις της. Ο μάντης αναφέρει υπαινικτικά και αρκετά νωρίς στον λόγο του ότι η ικανότητα της προφητείας και η τωρινή δυσχερής θέση συνδέονται (213-4). Ωστόσο, αποφεύγει με μεγάλη επιδεξιότητα την παραμικρή λεπτομέρεια και στρέφει τη συζήτηση σε άλλο σημείο ακόμη και όταν ο Ζήτης τον ρωτάει ευθέως αν διέπραξε αδίκημα προς τους θεούς (246-7).¹⁴ Η παράλειψη εδώ είναι σκόπιμη και μόνον όταν έχει επιτύχει τον σκοπό του ο προφήτης αποκαλύπτει την αιτία (313-4). Επίσης, η δραματική ανάληψη είναι μεικτή, δηλαδή εσωτερική όταν αυτός αναφέρεται στην εκστρατεία των ηρώων και εξωτερική όταν αναφέρεται στην προηγούμενη φάση της ζωής του και την τιμωρία του. Διαφορές εντοπίζονται και στο

¹⁰ Bal (1997: 125-6) · σύμφωνα με τη συγγραφέα, οι άλλες τρεις τεχνικές που δομούν έναν χαρακτήρα είναι η συσσώρευση (accumulation), η σχέση του με άλλους χαρακτήρες (relations to other characters) και οι μεταβολές (transformations).

¹¹ Bal (1997: 92) · Klooster (2007: 74).

¹² Margolies-DeForest (1994: 92) · Cuypers (2004: 60-1).

¹³ Υπόψιν ότι κάθε αφήγηση στοχεύει και σε διαφορετικό κοινό, η δραματική στους Αργοναύτες, η αφηγηματική στους αναγνώστες.

¹⁴ Συγκεκριμένα στους στ. 256-61 ο Φινέας με όρκο επιβεβαιώνει πως δεν θα οργισθούν οι θεοί αν διώξουν τις Άρπυιες, εμμένοντας έτσι στο δεύτερο ερώτημα του Ζήτη και παραβλέποντας το πρώτο.

ύφος των δύο αφηγήσεων. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, ο λόγος του Φινέα είναι ικετευτικός, στοχεύει στο συναίσθημα και τον οίκτο των ηρώων μέσω τριών σχημάτων (αναφορά στο ταξίδι, επίκληση στους θεούς και συγγενικοί δεσμοί).¹⁵ Η αφηγηματική ανάληψη δεν είναι τόσο συναισθηματικά φορτισμένη, καθώς υπάρχει μία αντικειμενική οπτική στην παρουσίαση των γεγονότων και παραλείπονται περιττές πληροφορίες, όπως η συγγένεια με τους Βορεάδες.

Η προφητεία προς τους Αργοναύτες

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, ο Φινέας θα προφητεύσει το υπόλοιπο ταξίδι της μετάβασης στην Κολχίδα (*πείρατα ναυτιλῆς ἐνέπων ἄνυσίν τε κελεύθου*) ως αντάλλαγμα για την βοήθεια των Αργοναυτών. Η εσωτερική ολοκληρωμένη πρόληψη (311-407) διακρίνεται σε δύο τμήματα:¹⁶ το πρώτο (317-46) αφορά την διέλευση από τις Συμπληγάδες Πέτρες και το δεύτερο (347-407) αποτελεί έναν ταξιδιωτικό κατάλογο για τους τόπους που μεσολαβούν μέχρι τη χώρα του Αιήτη. Η προφητεία του μάντη περιλαμβάνει, σύμφωνα με τον ισχυρισμό του, εκείνες τις πληροφορίες που επιτρέπεται να αποκαλυφθούν (311-2). Βέβαια, αυτή η συνειδητότητα του Φινέα δηλώνει την πρόθεσή του να μην υποπέσει στο ίδιο σφάλμα, όπως στο παρελθόν, και να μην αποκαλύψει με ακρίβεια όσα πρόκειται να συμβούν αποδεικνύοντας τον σεβασμό του προς τον πατέρα των θεών.¹⁷ Επιπρόσθετα, ενώ ο αναγνώστης ήδη γνωρίζει για την επιτυχημένη διέλευση των Συμπληγών (1.2-4), ο Φινέας διαφοροποιείται από τον αφηγητή ως προς την εστίαση και παρουσιάζει τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν με περιορισμένη επίγνωση. Παράλληλα, αποκαλύπτει τους τόπους που θα συναντήσουν στο ταξίδι τους οι ήρωες όχι με την απόλυτη ακρίβεια

¹⁵ Βλ. στ. 214· 218-9· 222· 230-1· 235.

¹⁶ Πβ. και Scherer (2006: 138).

¹⁷ Βλ. Scherer (2006: 156, σημ. 566).

ενός χάρτη, αλλά σα να έχει ταξιδέψει ο ίδιος με πλοίο ή σα να βρίσκεται πάνω στην Αργώ μαζί τους προσφέροντας άλλοτε ιστορικά, άλλοτε εθνογραφικά και άλλοτε ετυμολογικά στοιχεία.¹⁸

Η στρατηγική του γέροντα, επομένως, είναι να διατηρήσει τη διαφορούμενη φύση της προφητείας. Υποδεικνύει στους ήρωες τον τρόπο που πρέπει να διαβούν τις Συμπληγάδες αφήνοντας ένα ενδεχόμενο αποτυχίας, σε περίπτωση που το περιστέρι δεν περάσει δια μέσου (324-40· 345-6· 420). Η δοκιμή με το περιστέρι αποτελεί σημαντική προϋπόθεση, διότι θα αποκαλύψει εάν οι θεοί συναινούν ή όχι στη συνέχεια της εκστρατείας. Περιφρόνηση της επιθυμίας των θεών θα συνιστούσε ύβρη προς αυτούς και αμέσως θα επέφερε θανάσιμο αποτέλεσμα (338-40).¹⁹ Για αυτόν ακριβώς τον λόγο ο Φινέας επιμένει οι ήρωες να ακολουθήσουν κατά γράμμα τις συμβουλές του (324· 341· 344) και να μην υποκύψουν στη νεανική τους επιπολαιότητα (325-7). Όμως, δεν υπάρχει καμία ένδειξη στον λόγο του ότι, άπαξ και επιτραπεί να διέλθουν, η θεϊκή παρέμβαση της Αθηνάς θα συνεισφέρει στο κοπιώδες εγχείρημά τους. Επίσης, γνωστοποιεί στους Αργοναύτες την ύπαρξη του ερπετού που φυλάει το χρυσόμαλλο δέρας, γεγονός που προκαλεί τον φόβο αυτών, δεν αναφέρει όμως τον Αιήτη ή τους άθλους που θα θέσει (404-7).²⁰ Στην ερώτηση του Ιάσονα για το ταξίδι της επιστροφής αναφέρει μεν τη θεά Αφροδίτη, δεν διευκρινίζει ωστόσο τον ακριβή ρόλο της ή το σχέδιο που θα εκτυλιχθεί (421-25).

Ο κατάλογος²¹ των περιοχών στο δεύτερο μέρος της πρόληψης είναι αρκετά

¹⁸ Βλ. Fränkel (1968: 179).

¹⁹ Πβ. Fränkel (1968: 174) που αναφέρει ότι η ανυπακοή, σε περίπτωση που αγνοήσουν τον οϊωνό, συνιστά παραλογισμό, καθώς οδηγούνται στον όλεθρο, και όχι βλασφημία.

²⁰ Όπως έχει παρατηρηθεί οι αναφορές στον Αιήτη είναι περιορισμένες μέχρι το τέλος του δεύτερου βιβλίου δημιουργώντας έτσι έναν μυστηριώδη χαρακτήρα (Klooster 2017: 85-6).

²¹ Hunter (1993: 94-5), ο οποίος αναφέρει ότι η αφήγηση παρουσιάζει χαρακτηριστικά της ιωνικής εθνογραφίας και της περιήγησης. Για μια λεπτομερή ανάλυση του λεξιλογίου που προσιδιάζει σε κατάλογο βλ. Scherer (2006: 173-5). Για το έντονα λόγιο στοιχείο που χαρακτηρίζει αυτή την αφήγηση βλ. Morrison (2007: 306).

χρήσιμος για τους γεωγραφικά αδαείς Αργοναύτες, οι οποίοι λαμβάνουν μία εικόνα του χώρου μέχρι την άφιξή τους στην Κολχίδα με τις αποστάσεις μεταξύ των περιοχών να είναι ασαφείς έως και απροσδιόριστες πολλές φορές. Εδώ ο Φινέας δεν παρεκτρέπεται, ούτε υποπίπτει σε αντίφαση με την προλογική του δήλωση, ώστε να τιμωρηθεί για την ακρίβεια στον λόγο του. Παραλείπει αξιόλογα γεγονότα που πρόκειται να συμβούν, όπως την επιφάνεια του Απόλλωνα ή τους θανάτους του Τίφου και του Ίδμονα. Μάλιστα η αναφορά στο νησί του Άρη και στην ωφέλεια (ὄνειαρ ἄρρητον)²² που θα αποκομίσουν οι ήρωες εκεί παραμένει σε πρωταρχικό επίπεδο και αμέσως ο μάντης συνειδητά διακόπτει τη φράση του ενθυμούμενος τον κίνδυνο ενός νέου παραπτώματος (385-91). Ο τρόπος που γίνεται η μνεία είναι ιδιαίτερος και αρκετός για να κεντρίσει το ενδιαφέρον των Αργοναυτών, ώστε να μην προσπεράσουν το νησί, αλλά και των αναγνωστών. Για τους τελευταίους η εκτενής περιγραφή όλων των περιοχών δημιουργεί και έναν συγκεκριμένο ορίζοντα προσδοκιών, καθώς, για να τις αναφέρει ο γέροντας προφήτης, σημαίνει ότι θα έχουν έναν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής.

Στη διαδρομή μέχρι το βασίλειο του Αιήτη οι ήρωες, και ιδιαίτερα ο Ιάσοντας, θα πρέπει να γνωρίζουν τον ενδεδειγμένο τρόπο για να χειριστούν τις διάφορες καταστάσεις και να προετοιμαστούν κατάλληλα για τον τελικό τους σκοπό.²³ Πρώτα από όλα, οι Συμπληγάδες Πέτρες μπορεί να αποδειχθούν θανάσιμες (338-40· 420), εάν δεν ακολουθήσουν πιστά τις εντολές του γέροντα, και αποτελούν μία ευκαιρία για να δοκιμαστούν για την ανδρεία τους ως ομάδα ηρώων.²⁴ Για αυτό και η έμφαση που δίνει ο προφήτης στο συγκεκριμένο σημείο μόνο τυχαία δεν είναι, καθώς κατά τη γνώμη μου αυτό αποτελεί το πέρασμα προς έναν ανοίκειο μυθικό κόσμο, ο οποίος είναι

²² Για τη λέξη ἄρρητον βλ. Scherer (2006: 176, 184-5). Σχετικά με τον αρνητικό για τον Ιάσωνα αντίκτυπο των παιδιών του Φρίξου βλ. Margolies-DeForest (1994: 102-3).

²³ Fränkel (1968: 178) · Levin (1971: 198).

²⁴ Πβ. τη σωματική δύναμη που πρέπει να καταβάλουν για να διέλθουν, κάτι που επισημαίνεται τρεις φορές από τον Φινέα (332 χερσίν· 334 ἐνὶ κάρτει χειρῶν· 335 πονέεσθαι).

γεμάτος κινδύνους και αλλόκοτες καταστάσεις. Μεταξύ άλλων οι Αργοναύτες μαθαίνουν για την ύπαρξη της Αχερουσίας, της εισόδου στον Κ. Κόσμο, αλλά μετέπειτα αποφεύγουν να σταματήσουν (728-51) και έτσι δεν πραγματοποιούν κατάβαση, όπως θα περίμενε ο εξοικειωμένος με τις επικές συμβάσεις αναγνώστης.²⁵ Αρκετοί λαοί με άγριες συνήθειες, όπως οι Αμαζόνες, οι Χάλυβες ή οι Μοσσύνοικοι, συνθέτουν το φόντο αυτής της περιοχής, τους οποίους επίσης οι ήρωες αποφεύγουν χάρη στις οδηγίες του Φινέα. Ο χώρος στον οποίο οι ήρωες πρόκειται να μεταβούν, δεν συνιστά μόνο το πλαίσιο δράσης τους, ένα απλώς στημένο σκηνικό, αλλά είναι δυναμικός και συμβάλει στην εξέλιξη των γεγονότων.²⁶ Ως εκ τούτου η συνάντηση των Αργοναυτών με τους γιους του Φρίξου στη νήσο του Άρη (1090-225) ή η «μακρόθεν» συνάντησή²⁷ τους με τον Προμηθέα (1246-59) συνεισφέρουν στη συνολική δράση: με την πρώτη αποκτούν συμμάχους και μαθαίνουν πληροφορίες για τον βασιλιά Αιήτη καθώς πλησιάζουν στην αφιλόξενη περιοχή, με τη δεύτερη χωρίς να το συνειδητοποιούν γίνονται μάρτυρες των κοσμικών γεγονότων και του θεϊκού σκοπού που υπερβαίνουν τους ίδιους και την αποστολή τους.²⁸

Ο διάλογος με την Όδύσεια: Κίρκη και Τειρεσίας

Το ομηρικό κείμενο διαπερνά ολόκληρο το έργο του Απολλώνιου σε όλες του τις εκφάνσεις και είναι συνεχώς παρόν σε κάθε επίπεδο. Αξίζει να σημειωθεί πως ο

²⁵ Για την άποψη ότι οι Συμπληγάδες αποτελούν είσοδο στον Άδη και ως εκ τούτου οι Αργοναύτες πραγματοποιούν ενός είδους κατάβαση βλ. Hunter (1993: 184) · Knight (1995: 44). Για την αντίθετη άποψη βλ. Kyriakou (1995). Για τα χθόνια στοιχεία που επικρατούν στο δεύτερο βιβλίο μετά τον διάπλου των Συμπληγάδων βλ. Knight (1995: 175) με περαιτέρω βιβλιογραφία.

²⁶ Σύμφωνα με τη Bal (1997: 136) το τι συμβαίνει στον συγκεκριμένο χώρο είναι εξίσου σημαντικό με τον τρόπο που είναι κατασκευασμένος αυτός.

²⁷ Υιοθετώντας την έκφραση του Byre (1996: 275) “distant encounters”.

²⁸ Όπως ακριβώς συμβαίνει και με τον Φαέθωνα στο 4^ο βιβλίο (596-626), όπου οι Αργοναύτες δεν μπορούν να αντιληφθούν ποια είναι η αιτία που τους αποδυναμώνει. Για μία σύγκριση των «συναντήσεων» Προμηθέα και Φαέθωνα με τους Αργοναύτες βλ. Byre (1996). Για χαρακτηριστικά του Προμηθέα που προσιδιάζουν στον Φινέα βλ. Knight (1995: 170).

υπαινιγμός συναντάται κατά κόρον στην ελληνιστική λογοτεχνία, χωρίς αυτό να σημαίνει πως πρόκειται για καινοτομία της εποχής και δεν συνέβαινε και παλαιότερα, λ.χ. στα ομηρικά έπη ή την τραγωδία.²⁹ Η συστηματική χρήση της τεχνικής του υπαινιγμού (art of allusion) φανερώσει τη μεγαλύτερη επίγνωση του ποιητή όσον αφορά την ποιητική παράδοση και τις προσδοκίες του ότι απευθύνεται σε ένα λόγιο κοινό.³⁰ Οι έμμεσες αναφορές σε συγκεκριμένα χωρία στον Όμηρο δεν εξετάζονται μόνο για τις ομοιότητες, αλλά υποδηλώνουν διαφορές στις καταστάσεις ή τους χαρακτήρες. Σε αντίθετη περίπτωση θα σήμαινε την άκριτη μίμηση και την άτεχνη συρραφή επεισοδίων των ομηρικών κειμένων.³¹ Έτσι, λοιπόν, οι περιπέτειες του Οδυσσέα έχουν ενσωματωθεί με τρόπο προσεκτικό και δημιουργικό σε κάθε βιβλίο των *Άργοναυτικῶν*. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο μία τυπική επική σκηνή αποτελεί και η συνάντηση με κάποιον που διαθέτει προφητικές - ενορατικές ικανότητες, ώστε να δια φωτίσει τον ήρωα για το ταξίδι του ή να προσφέρει κάποιου είδους εξήγηση για τα θεϊκά σχέδια. Τέτοια περίπτωση αποτελούν οι συναντήσεις του Οδυσσέα με τον Τειρεσία (ραψ. λ) και την Κίρκη (ραψ. μ), όμως η προφητεία του καθενός εμφανίζει διαφορετικά χαρακτηριστικά και περιεχόμενο. Κάποια από αυτά εντοπίζονται και στον λόγο του Φινέα όπως θα φανεί στη συνέχεια.

Κατ' αρχάς, ο Τειρεσίας παρουσιάζει τα πιο ουσιώδη και επικίνδυνα σημεία από τη μοίρα του ήρωα:³² την αιτία που εμποδίζει την επιστροφή, τη νήσο Θρινακία, τον νόστο, την μνηστηροφονία, τον εξευμενισμό του Ποσειδώνα και τον θάνατο του Οδυσσέα (11.100-137). Η Θρινακία είναι ο μόνος σταθμός (πρώτον) που επισημαίνεται από τον προφήτη, όχι επειδή είναι η πρώτη περιοχή καθώς περιηγείται ο Οδυσσέας, αλλά επειδή είναι η πλέον μοιραία και βαρύνουσα σημασία δοκιμασία για τον ίδιο.

²⁹ Knight (1995: 3-4).

³⁰ Gutzwiller (2007: 184-5).

³¹ Knight (1995: 36).

³² Fenik (1974: 121).

Ως ο προφήτης που προβλέπει την τραγική μοίρα και προειδοποιεί για την οργή των θεών (όπως στην περίπτωση του Οιδίποδα),³³ ενσωματώνεται στην αφήγηση για να γνωστοποιήσει στον ήρωα τη σκοτεινή απειλή που επικρέμαται. Έτσι, ο λόγος του δίδεται υπό όρους, ελλειπτικά, με χαρακτηριστικά χρησμού και ολοκληρώνεται κυκλικά με τη φράση *τοι νημερτέα εἶπω* (96· 137).

Επιπρόσθετα, παρουσιάζει κοινά σημεία με την κατάρα του Πολύφημου (9.528-535), όπως για παράδειγμα οι υποθετικοί λόγοι (9.532-533· 11.105-112) και ο υπαινιγμός (9.535· 11.115). Φυσικά αυτό δεν σημαίνει ότι πρόκειται για άσκοπη επανάληψη, αλλά για εξαιρετικά περίτεχνη συνύφανση, όπως αντίστοιχα συμβαίνει και με τον λόγο της Κίρκης. Η θεά συμπληρώνει το μεσοδιάστημα μέχρι τη Θρινακία, που εσκεμμένα αποσιωπάται από τον Τειρεσία, με μία λεπτομερή καταλογική αφήγηση, σαφείς και πρακτικές οδηγίες για να αντεπεξέλθουν στους κινδύνους (12.37-141).³⁴ Στο τέλος, αναφέρει με γλαφυρές λεπτομέρειες τη μοιραία νήσο και τι θα συναντήσουν εκεί και επαναλαμβάνει την προειδοποίηση του Τειρεσία, ώστε αφενός να τονίσει την κρισιμότητα της κατάστασης³⁵ και αφετέρου να εντείνει περισσότερο την αγωνία του ακροατηρίου. Όπως εύστοχα έχει επισημανθεί η τεχνική με την οποία δύο αφηγήσεις συμπληρώνουν την ίδια ιστορία αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της *Ὀδύσσειας*.³⁶

Ο λόγος του Τειρεσία παρουσιάζει ένα αφηγηματικά σύνθετο πλαίσιο. Με την εσωτερική *ανάληψη* που ανάγεται στην κατάρα του Πολύφημου (9.528-535) αποκαλύπτεται ο λόγος που εμποδίζει τον Οδυσσέα να φτάσει στην Ιθάκη. Έπειτα, ο νόστος, ο οποίος θα επιτευχθεί υπό προϋποθέσεις, οι θυσίες προς τον Ποσειδώνα και ο θάνατος του ήρωα συναποτελούν μεικτή *πρόληψη*, εσωτερική και εξωτερική

³³ Reinhardt (1960: 99-100).

³⁴ Αντιθέτως με την Gartziou-Tatti (2010: 20) που υποστηρίζει ότι η Κίρκη δεν λέει κάτι περισσότερο από τον Τειρεσία.

³⁵ Reinhardt (1960: 101) · Fenik (1974: 122).

³⁶ Fenik (1974: 122), σημ. 154.

αντίστοιχα, διότι το πρώτο εμπίπτει στο χρονικό πλαίσιο της πλοκής, ενώ το δεύτερο έξω από αυτό. Όπως συμβαίνει στους ἀπολόγους, ο Οδυσσεύς αναδιηγείται τα γεγονότα από τη δική του οπτική γωνία λαμβάνοντας τον ρόλο του πρώτου αφηγητή και το κοινό στο παλάτι του Αλκίνοου αποτελούν τους δεύτερους αποδέκτες της αφήγησης. Οι δύο προφήτες έχουν ρόλο δεύτερου αφηγητή, διότι οι λόγοι τους εγκιβωτίζονται στην κυρίως αφήγηση. Επιπρόσθετα, χαρακτηρίζονται και ως προγενέστερες αφηγήσεις (*prior narration*) σε μελλοντικό χρόνο, καθώς τα γεγονότα πρόκειται να συμβούν, και συνδυάζονται με την περιγραφή (σε χρόνο ενεστώτα και με το επικό τε).³⁷ Αντίστοιχα ο Οδυσσεύς, όταν συνομιλεί μαζί τους, είναι και δεύτερος αποδέκτης της αφήγησης.

Καθένας από τους μάντεις που συναντούν τον ήρωα διαθέτει τον δικό του, ξεχωριστό ρόλο για να συμβάλουν στον νόστο του. Αφενός ο Τειρεσίας, ως θεόπνευστος προφήτης, εξηγεί την θεική βούληση και το σχέδιο που βρίσκεται σε εφαρμογή και δεν αναλαμβάνει να χαρτογραφήσει τη διαδρομή που θα ακολουθήσει στη συνέχεια. Αφετέρου η Κίρκη διακρίνει τη θέση της και, αφού πληροφορηθεί ότι η καταλληλότερη πορεία είναι μέσω της Θρινακίας, παρέχει τις απαραίτητες ναυτικές και γεωγραφικές οδηγίες που χρειάζονται. Και στις δύο περιπτώσεις υπάρχουν κοινά μοτίβα και τεχνικές.³⁸ Και οι δύο προφήτες τονίζουν την αποφυγή της ύβρεως, η οποία έχει ή θα επιφέρει την οργή και την τιμωρία των θεών («Ποσειδώνας» -«Ήλιος»). Επιπρόσθετα, η αλαζονική συμπεριφορά των μνηστήρων λειτουργεί ως παράδειγμα αποφυγής και ότι η τιμωρία τους από τον Οδυσσεύα είναι βέβαιη (*αὐτὰρ ἐπὴν μνηστῆρας ἐνὶ μεγάροισι τεοῖσι / κτείνης*). Όμως, ο Τειρεσίας δεν διευκρινίζει με ποιον τρόπο θα συντελεστεί αυτή, αλλά προτείνει δύο επιλογές, είτε φανερά είτε με δόλο (*ἢ ἐ δόλῳ ἢ*

³⁷ de Jong (2001: 297).

³⁸ Για μία συστηματική μελέτη των επικών μοτίβων στην *Ὀδύσσεια* βλ. Heubeck & Hoekstra (1990) και de Jong (2001).

ἀμφιδόν). Το μοτίβο πανουργίας έναντι δύναμης (cunning vs force)³⁹ είναι χαρακτηριστικό και στον λόγο της Κίρκης, η οποία, όταν εξηγήσει στον Οδυσσέα τον τρόπο που πρέπει να αντιμετωπίσει τη Σκύλλα, τον συγκρατεί από την παράτολμη ενέργεια να μονομαχήσει ανοικτά υπερασπιζόμενος το πλήρωμά του (12.115-123). Παράλληλα, αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο γύρω από το ποια διαδρομή θα ακολουθήσει τελικά ο Οδυσσέας, κάτι που καλείται να επιλέξει ο ίδιος, και αναφέρει και τις δύο περιπτώσεις, μέσω των Πλαγκτών ή μέσω της Σκύλλας και Χάρυβδης, μέχρι τη Θρινακία (12.56-8).

Ο χαρακτήρας του Φινέα

Μυθολογικοί χαρακτήρες, όπως ο Φινέας, παρουσιάζουν ένα σύνολο προκαθορισμένων γνωρισμάτων και συνήθως ο χαρακτηρισμός τους σχετίζεται με τη σχέση που έχουν με προγενέστερα κείμενα.⁴⁰ Ο γέροντας προφήτης αποτελεί μία τρομερά πολύπλοκη φιγούρα στη λογοτεχνική παράδοση και, όπως έχει ήδη αναφερθεί στην πρώτη ενότητα, οι λόγοι της τιμωρίας του καθώς και ο τρόπος που αυτή προκλήθηκε ποικίλλουν ανάλογα με την πηγή.⁴¹ Ο ποιητής των *Ἀργοναυτικῶν* πιθανότατα θα είχε υπόψιν του αυτές τις παραλλαγές του μύθου, αλλά διαμορφώνει με ξεχωριστό και ταυτόχρονα σαφή τρόπο τη σκιαγράφιση του χαρακτήρα. Ήδη από την αρχή του επεισοδίου ο αφηγητής αναλύει το προφίλ του Φινέα και προσφέρει έναν άμεσο χαρακτηρισμό σχετικά με τη δεινή θέση στην οποία βρίσκεται. Είναι εμφανείς οι συνέπειες του μακροχρόνιου γήρατος και του λιμού και για αυτό στην προσπάθειά του να προσεγγίσει τους Αργοναύτες γονατίζει ζαλισμένος (2.197-205). Η παρομοίωση *ἀκήριον ἠΰτ' ὄνειρον* ανακαλεί την εμφάνιση της ψυχής του Τειρεσία

³⁹ de Jong (2001: 207, 278).

⁴⁰ De Temmerman & van Emde Boas (2017: 5).

⁴¹ Βλ. Gantz (1993: 349 κ. εξ.).

μπροστά στον Οδυσσέα και ταυτόχρονα αποτυπώνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τη σωματική και ψυχική κατάπτωση του προφήτη μαζί φυσικά με το σχόλιο του αφηγητή για την ασθενική του αναπνοή (*μάλα μόλις ἔξ ὑπάτιο / στήθεος ἀμπνεύσας*). Επιπρόσθετα, η προσφώνηση των Αργοναυτών ως *Πανελλήνων προφερέστατοι* έρχεται να ενισχύσει την αντίθεση μεταξύ της ευρωστίας αυτών και της αδυναμίας του γέροντα και λειτουργεί ως στοιχείο ηθικής αξιολόγησης του χαρακτήρα του. Προσπαθεί, δηλαδή, να είναι φιλικός με τους ξένους επιστρατεύοντας τη λογική και το συναίσθημα, καθώς εξαρτάται η μοίρα του από αυτούς αλλά και αντιστρόφως. Όπως πληροφορούμαστε καθ' ομολογίαν του ίδιου του Φινέα η τύφλωση, χαρακτηριστικό και του Τειρεσία, είναι μη αναστρέψιμη (*τὸ μὲν οὐ παλινάγρετον*) και θα προτιμούσε τον θάνατο από το να επανέλθει η όρασή του (*ἀντὶ δὲ τοῦ θανάτόν μοι ἄφαρ θεὸς ἐγγυαλίζαι / καὶ τε θανῶν πάσησι μετέσσομαι ἀγλαΐησιν*). Το ραβδί του, αντί για σύμβολο του κύρους και της γνώσης που διαθέτουν οι προφύτες, δεν είναι κατασκευασμένο από κάποιο πολύτιμο μέταλλο, όπως ήταν το χρυσό σκήπτρο του Τειρεσία (Όδ. 11.91), και χρησιμεύει απλώς για να στηριχθεί.

Όλα τα παραπάνω συνεισφέρουν στον άκρως ρεαλιστικό τόνο που θέλει να προσδώσει ο αφηγητής στην *persona* του Φινέα και με αυτήν την εικόνα οι Αργοναύτες έρχονται αντιμέτωποι (206-7). Η επίδραση που έχει πάνω τους δηλώνεται από τον αφηγητή με άμεση εγκιβωτισμένη εστίαση, καθώς μένουν έκθαμβοι (*τάφον*) με την ταλαιπωρημένη φιγούρα του γέροντα. Είναι λογικό να είναι καχύποπτοι με το άτομο που συναντούν για πρώτη φορά, ιδιαίτερα σε μία άγνωστη περιοχή, και παρόλο που στην Αργώ επιβαίνουν δύο μάντεις, ο Ίδμων και ο Μόψος, κανένας τους δεν έχει προαναγγείλει τη συνάντηση μαζί του. Άρα, αναγνώστες και Αργοναύτες συλλέγουν από κοινού τις πληροφορίες για το προφίλ του νεοεισαχθέντος στην πλοκή προσώπου, με τη διαφορά βέβαια ότι οι πρώτοι βρίσκονται σε προνομιακή θέση λόγω και του αφηγητή. Για αυτούς ο Φινέας είναι μία αξιόπιστη προσωπικότητα όντας

προφήτης του Απόλλωνα και η εναργής περιγραφή των συμπτωμάτων του συμβάλλει σε αυτό προκαλώντας τη συμπάθειά τους. Επίσης, ο αφηγητής αναφέρει τις ευεργεσίες του μάντη σε άλλους ανθρώπους που έσπευσαν για τη συμβουλή του (185-6· 454). Ωστόσο, δεν παραλείπει την αιτία που τον οδήγησε σε αυτήν την κατάσταση, ώστε να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη εικόνα του χαρακτήρα του.

Από την άλλη πλευρά, για τους Αργοναύτες η αξιοπιστία του γέροντα σταδιακά ενισχύεται. Πρώτα με τη γνώση του για την εκστρατεία (210-1), την επίκληση στους θεούς (215-6· 257) και το γεγονός ότι ήταν βασιλιάς της Θράκης και τώρα έχει περιέλθει σε δυσμένεια (237-8). Φυσικά, η σειρά με την οποία εκθέτει αυτές τις πληροφορίες δεν είναι τυχαία ακριβώς για να ενδυναμώσει τη θέση του. Έπειτα, στην προφητεία του με τις αναλυτικές οδηγίες για το ταξίδι τους μέχρι την Κολχίδα, την υπαινικτική δήλωση ότι θεός θα διασφαλίσει το ταξίδι της επιστροφής και ότι η Αφροδίτη θα βοηθήσει στην Κολχίδα (421-2). Η εκπλήρωση του όρκου με τον οποίο διαβεβαίωνε τους γιους του Βοριά πως η βοήθειά τους δεν θα αποτελέσει αιτία οργής των θεών (430-6), η προσφορά των δώρων από τους κατοίκους της περιοχής (451-5) και, τέλος, η ιστορία για τον Παραίβιο (484-9) συνηγορούν υπέρ του μάντη. Παρόλο που αποκαλύπτει, εν τέλει, ποια ήταν η αιτία της τιμωρίας του (*άσάμην και πρόσθε Διός νόον άφραδήσιν / χρείων έξείης τε και ές τέλος*), διατηρεί τον αινιγματικό χαρακτήρα, ως οφείλει να έχει, της δικής του προφητείας,⁴² ενώ επιθυμεί και τονίζει οι ήρωες να είναι προσεκτικοί με τις κινήσεις τους σε κομβικά σημεία (324-5· 341). Ο Φινέας ενσαρκώνει την τιμωρία της ύβρεως από τους θεούς και προσπαθεί να επιστήσει την προσοχή στο ακροατήριό του να μην υποπέσει σε παρόμοιο σφάλμα

⁴² Μάλιστα, όπως έχει επισημανθεί, το μοτίβο της ατελούς προφητείας είναι κυρίαρχο σε ολόκληρο το επεισόδιο του Φινέα (Hunter 1993: 92-4· Knight 1995: 173). Μία εύστοχη παρατήρηση του Clare (2002: 77) είναι ότι η αβεβαιότητα του Φινέα αντιτίθεται με τη σιγουριά του Ίδμονα, ο οποίος διαβεβαίωνε πως θα επιστρέψουν όλοι οι Αργοναύτες εκτός από τον ίδιο. Μολονότι δεν παρουσιάζονται τεράστιες μεταβολές, όπως εντοπίζονται σε άλλους χαρακτήρες. (1.440-447).

εισαγάγοντας ένα νέο ιδεώδες αυτό του «εκλογικευμένου ηρωισμού».⁴³

Από την ανάλυση που προηγήθηκε παρατηρείται ότι ο ποιητής επιλέγει να προσδώσει έναν ρεαλιστικό τόνο στα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την persona του Φινέα, δεν αγνοεί τη λογοτεχνική παράδοση και φροντίζει να χρησιμοποιήσει μία πληθώρα τεχνικών χαρακτηρισμού, τόσο άμεσων όσο και έμμεσων (οι πράξεις του, ο λόγος του, η εμφάνισή του, τα συναισθήματά του, η σύγκρισή του με άλλα πρότυπα). Παρόλο που ο Φινέας δεν ανήκει στους πρωταγωνιστές, προκαλεί τη συμπάθεια των αναγνωστών, διαθέτει έναν ενεργό ρόλο, εντάσσεται σε κομβικό σημείο της πλοκής και εν πολλοίς καθορίζει αυτήν και την πορεία των ηρώων. Ωστόσο, ενώ προσφέρονται αρκετές πληροφορίες για τον χαρακτήρα του, δεν διαθέτει το βάθος όπως του Ηρακλή, του Ιάσονα ή της Μήδειας,⁴⁴ ή όπως εμφανίζονται τα πρόσωπα της τραγωδίας.

Βιβλιογραφία

Bal, M. (1997), *Narratology: Introduction to the theory of narrative* (2^η εκδ.). Toronto & Buffalo. University of Toronto Press.

Bär, S. (2019), “Heracles in Homer and Apollonius: Narratological Character Analysis in a Diachronic Perspective”. *Symbolae Osloenses*, 93, 1: 106-131. DOI: 10.1080/00397679.2019.1641342

Byre, C.S. (1996), “Distant encounters: The Prometheus and Phaethon episodes in the

⁴³ Fränkel (1968: 173) · Scherer (2006: 156-7).

⁴⁴ Για μία ανάλυση του χαρακτήρα του Ηρακλή όπως εμφανίζεται στα Άργοναυτικά αλλά και στα ομηρικά έπη βλ. Bär (2019). Για τις τεχνικές που συνθέτουν τα προφίλ του Ιάσονα και της Μήδειας βλ. Klooster (2017: 91-9) με περαιτέρω βιβλιογραφία.

- Argonautica* of Apollonius Rhodius”. *The American Journal of Philology*, 117, 2: 275-283.
- Clare, R.J. (2002), *The path of the Argo: language, imagery and narrative in the Argonautica of Apollonius Rhodius*. Cambridge, UK & New York. Cambridge University Press.
- Cuypers, M.P. (2004), “Apollonius of Rhodes”, στο I.J.F de Jong, R. Nünlist, A. Bowie (επιμ.). *Narrators, Narratees and Narratives in Ancient Greek Literature*. Leiden & Boston. Brill. σσ. 43-63.
- De Temmerman, K., van Emde Boas, E. (2017a), Character and characterization in ancient Greek literature: an introduction, στο K. De Temmerman, E. van Emde Boas (επιμ.). *Characterization in Ancient Greek Literature*. Leiden & Boston. Brill. σσ. 1- 23.
- De Temmerman, K., van Emde Boas, E. (2017b), *Characterization in Ancient Greek Literature*. Leiden & Boston. Brill.
- Fenik, B. (1974), *Studies in the Odyssey*. Wiesbaden. F. Steiner.
- Fränkel, H. (1968), *Noten zu den Argonautika des Apollonios*. München. Beck. Gantz, T. (1993). *Early Greek myth: a guide to literary and artistic sources*. Baltimore. Johns Hopkins University Press.
- Gartziou-Tatti, A. (2010), “Prophecy and time in the *Odyssey*”, *QUCC*. 96, 3: 11-28.
- Genette, G. (1983). *Narrative discourse: an essay in method* (translated by Jane E. Lewin). Ithaca-NY. Cornell University Press.
- Gutzwiller, K. (2007), *A guide to Hellenistic literature*. Malden, MA. Blackwell Pub.
- Heubeck, A., Hoekstra, A. (1990), *A commentary on Homer’s Odyssey. Vol. II - Books IX-XVI*. Oxford & New York. Oxford University Press.
- Hunter, R. (1993), *The Argonautica of Apollonius (Literary Studies)*. New York, NY. Cambridge University Press.
- Jong, I. J. F. de (2001), *A narratological commentary on the Odyssey*. Cambridge. Cambridge University Press.
- (2004), “Introduction”, στο I.J.F. de Jong, R. Nünlist, A. Bowie (επιμ.). *Narrators,*

- Narratees and Narratives in Ancient Greek Literature*. Leiden & Boston. Brill. σσ.1-10.
- Klooster, J. (2007), “Apollonius of Rhodes”, στο I.J.F de Jong, R. Nünlist (επιμ.). *Time in Ancient Greek Literature*. Leiden & Boston. Brill. σσ. 63-80.
- (2011), *Poetry as window and mirror: Positioning the poet in Hellenistic poetry*. Leiden & Boston. Brill.
- (2017), “Apollonius of Rhodes”, στο K. De Temmerman, E. van Emde Boas (επιμ.). *Characterization in Ancient Greek Literature*. Leiden & Boston. Brill. σσ. 80- 99.
- Knight, V. (1995), *The renewal of epic: responses to Homer in the Argonautica of Apollonius*. Leiden & New York. Brill.
- Kyriakou, P. (1995), “Κατάβασις and the Underworld in the *Argonautica* of Apollonius Rhodius”. *Philologus*, 139, 2: 256-264.
- Levin, D.N. (1971), *Apollonius’ Argonautica. Re-examined*. Leiden. Brill.
- Margolies-DeForest, M. (1994), *Apollonius’ Argonautica: a Callimachean epic*. Leiden & New York. Brill.
- Margolin, U. (2005), “Character”, στο D. Herman, M. Jahn, M-L. Ryan (επιμ.). *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. New York. Routledge. σσ. 52-57.
- Morrison, A.D. (2007), *The narrator in archaic Greek and Hellenistic poetry*. Cambridge & New York. Cambridge University Press.
- Reinhardt, K. (1960), “Die Abenteuer der Odyssee”, στο C. Becker (επιμ.). *Tradition und Geist: Gesammelte Essays zur Dichtung*. Göttingen. Vandenhoeck & Ruprecht. σσ. 47-124.
- Scherer, B. (2006), *Mythos, Katalog und Prophezeiung: Studien zu den Argonautika des Apollonios Rhodios*. Stuttgart. Franz Steiner Verlag.